

IZVEDBA TERENSKEGA DELA V GIMNAZIJSKEM PROGRAMU

Eva Slekovec, prof. geog.

Izola, M. Škapin 6,

SI – 6310 Izola, Slovenija

e-naslov: eva.slekovec@guest.arnes.si

Izvleček

V prispevku predstavljam primer izpeljave terenskega dela ne samo kot popestritev pouka, ampak tudi kot aktiviranje dijakov pri doseganju učnih ciljev, zadovoljevanje njihovih interesov ter kot uresničevanje drugih ciljev in kompetenc zapisanih v učnem načrtu.

Ključne besede: Terensko delo, učno ciljni pristop, didaktika pouka, veščine, procesni cilji, delovni list.

FIELD WORK IN THE FIRST YEAR IN GIMNAZIJA

Abstract:

How to carry out field work on such a broad curriculum and number of classes, to not only to represent diversified teaching methods, but also the activation of the students in achieving learning objectives, meet their own interests and the realization of other objectives and competencies enshrined in the curriculum?

Keywords: Field work, teaching targeted approach, didactics teaching, skills, process objectives.

1. Uvod

Učni načrt za geografijo v splošni gimnaziji v uvodu ob opredelitvi predmeta predvideva, da z vsebinami in aktivnimi metodami pri pouku razvijamo sposobnost dijakov za uporabo preprostih raziskovalnih metod s katerimi pridobivajo in posredujejo informacije o okolju. Cilje dosegamo na različne načine, pozornost pa posvečamo zlasti pouku na terenu, ker s tem omogočamo doživljajski in učinkovitejši pouk. Med splošnimi cilji je omenjeno, da dijaki pri pouku pridobivajo in razvijajo sposobnost za neposredno in posredno opazovanje naravnih in družbenih dejavnikov, pojavov in procesov v pokrajini ter razvijajo sposobnosti in spretnosti dejavnega terenskega raziskovalnega dela. V poglavju o vključevanju ključnih kompetenc v pouk geografije je posebno podpoglavje, ki opredeljuje posebne geografske zmožnosti – raziskovanje in razumevanje geografskih procesov in odnosov ter njihovo prostorsko razsežnost. Ob tem dijaki razvijajo različne zmožnosti, izpostavim pa naj zmožnost raziskovanja pokrajine in sposobnost povezovanja geografske teorije s prakso preko kritičnega mišljenja in uporabe splošnih raziskovalnih metod. Pouk naj bi bil zasnovan tako, da ob tem uresničujemo kompetence: sporazumevanje v materinem in tujih jezikih, matematična pismenost, digitalne kompetence, osebno socialne zmožnosti. V poglavju o ciljnih in vsebinah v prvem letniku je terensko delo predvideno pri različnih vsebinah.

Glede na moje izkušnje in izkušnje kolegov v praksi redko uresničujemo zgoraj napisane cilje, zlasti med dijaki nižjih letnikov iz različnih razlogov (pomanjkanje časa, preobsežen učni načrt, primernost terena v okolici šole, velikost oddelka, pripomočki za terensko delo,...). Predstavila bi kako sem se lotila terenskega dela v prvem letniku gimnazije v času, ko je naša šola aktivno sodelovala v projektu didaktične prenove gimnazij (šolsko leto 2004/05), v lanskem šolskem letu (2006/07) in kaj načrtujem za naprej.

2. Terensko delo – nastop

2.1 Načrtovanje

Za hospitacijski nastop pred kolegi iz ostalih treh gimnazij (Vič, Ravne na Koroškem, Maribor) in svetovalcev ZRSŠ (Nevenka Cigler, Danijel Lilek) v okviru projekta Didaktična prenova gimnazij sem si izbrala učno uro na temo terensko delo. Temo sem izbrala v skladu s cilji projekta (aktiviranje dijakov, medpredmetno povezovanje, razvijanje procesnih znanj in veščin) in v osebno zadovoljstvo, zakaj ne bi poskusila nekaj, kar ponavadi v razredu redko počnem, bi pa lahko večkrat. Odločitev za to temo je bila lažja tudi zaradi tega, ker smo se v okviru šole v šolskem letu 2005/06 odločili, da v prvem letniku večino ur opravimo v blok urah (dve uri skupaj). Tak način pouka je za izvajanje vaj in terenskega dela idealen.

Najprej sem poiskala terensko opazovalnico. Našla sem jo v neposredni bližini šole – pešpot pod klifom iz Pirana proti Fiesi. Na opazovalnici sem našla različne elemente okolja (klif, rastlinstvo, obala, vreme) ob katerih naj bi dijaki utrdili teoretično znanje iz učilnice (urjenje veščine povezovanja teorije s prakso). Po ogledu opazovalnice sem izbrala naloge. Vsi vemo, da je to najtežji del, saj naj bi bile naloge izbrane premišljeno – ne pretežke, ne prelahke, ne premalo, ne preveč. Obstajajo različni priročniki za terensko delo s primeri nalog. Žal za izbrano opazovalnico objavljenih nalog ni. V veliko pomoč so mi bile naloge iz tekmovanj iz znanja geografije in naloge namenjene maturantom kot interni del ocene. Naloge so se nanašale na že predelano snov v razredu pri poglavjih o zgradbi zemlje in njenem površju in podnebjju (kamnine, tipi obal, vremenski elementi).

2.2 Izpeljava

Učno temo sem zasnovala tako, da sem najprej izvedla eno uro v razredu, ki je bila namenjena pripravi na terensko delo, saj vemo, da brez dobre priprave ni dobre izvedbe. V tej uri sem predstavila cilje terenskega dela, naloge, ki jih bomo izvajali, metode dela, pripomočke za terensko delo ter kriterije za preverjanje doseženih ciljev. Dijaki so se razdelili poljubno v skupine po tri, sledili so navodilom, spraševali o načinu dela. Naslednji dve uri sta bili namenjeni izvedbi terenskega dela. Posebej naj poudarim, da sem lahko peljala cel razred na teren po zaslugi opazovalcev (pet profesorjev in dva svetovalca ZRSŠ), saj vemo, da naj bi zaradi narave dela in varnosti terensko delo opravljali le s polovico razreda naenkrat. Gostujoči profesorji so opazovali dijake in jim pomagali s svojim znanjem ter ob koncu ocenili njihov pristop k delu, sodelovanje v skupini glede na zapisane in predstavljene kriterije. Dijaki so jim bili za pomoč izredno hvaležni, saj so tako veliko lažje in hitreje opravili naloge. Četrta učna ura je bila namenjena poročanju skupin o rezultatih dela, oddaji poročil in reševanju evalvacijskega vprašalnika. Pokazalo se je, da bi bilo smiselno poročanje opraviti kar na terenu, saj naloge niso bile prezahtevne, razpoložljivega časa pa je bilo dovolj.

Slika 1: Prva opazovalnica. (Foto: E. slekovec)

2.3 Evalvacija

Po izvedenem terenskem delu in izpeljani evalvaciji se je pokazalo, da je bil izbor nalog dober, saj so dijaki naloge uspešno rešili, osvojili nekatere metode terenskega dela ter prenesli del znanja iz prvega letnika v pokrajino. Evalvacijski vprašalnik, ki so ga dijaki izpolnjevali po opravljenem delu, je pokazal, da so dijaki tak pouk dobro sprejeli. Najbolj jih je motilo vetrovno in mrzlo vreme (dan je bil vetroven in oblačen, izmerili smo temperaturo 6 °C in sunkovit veter do 10 m/s). Predlagali so, da bi s terenskim delom še nadaljevali, saj so razvijali različne spretnosti (opazovanje, poslušanje, merjenje, skiciranje, sodelovanje), izrazili so lahko svoje dobre lastnosti (iznajdljivost, delavnost, samozavest) in v skupini so dobro sodelovali. Ob koncu vprašalnika so pohvalili naloge, možnost samostojnega dela in pomoč učiteljev, ki so pouk opazovali.

Slika 2: Opazovalnica ob morju. (Foto: E. Slekovec)

Tudi opazovalci te učne ure so izpolnili vprašalnik. Odgovarjali so zelo pohvalno in spodbudno, predlagali so naj se take ure še izvajajo. Večina je bila mnenja, naj se sinteza – poročanje opravi kar na terenu. Enotni so si bili, da so dijaki razvijali različne spretnosti (opazovanje, sprejemanje odločitev, prispevanje zamisli, poslušanje drugih, ...) in dosegali procesne cilje (opazovanje, merjenje, skiciranje, primerjanje, ...).

3. Terensko delo kot del pouka

3.1 Načrtovanje

V lanskem šolskem letu 2006/07 sem želela ponoviti opravljeno terensko delo namenjeno hospitacijskemu nastopu. Za delo sem uporabila isto opazovalnico, zmanjšala oz. vsebinsko prilagodila sem nekatere naloge. Delo sem izvajala sama s polovico razreda naenkrat (v skladu s standardi za izvajanje terenskega dela).

3.2 Izpeljava

Terensko delo sem izpeljala brez večjih problemov glede na zastavljene cilje v učni pripravi. Najprej sem cel razred seznanila s cilji, potekom in ocenjevanjem terenskega dela, sledili sta dve uri terenskega dela in nato še zaključna ura v razredu. Ker sem delo na terenu opravljala sama, se je poročanje časovno zamaknilo, saj sem na teren odšla le s polovico razreda naenkrat.

3.3 Evalvacija

Evalvacijo sem izvedla s vprašalniki in razgovorom. Pokazala je, da se dijaki na terenu radi učijo, ker poteka pouk bolj sproščeno kot v razredu. Počutje razreda pri taki obliki dela ocenjujejo kot odlično, dobro, zanimivo, ... in bi ga še večkrat izvajali. Ocenili so tudi, da so sodelovali dobro in izpolnili zahtevane naloge. Pri delu so zelo dobro razvijali spretnosti načrtovanja, opazovanja, poslušanja drugih in predstavljanja zamisli, nekoliko manj pa pogajanje in sprejemanje odločitev. Veliko jih je pohvalilo vse – naloge, pripomočke, lokacijo, skupino. Napisali so tudi, da je bilo zelo zanimivo, da so se veliko naučili in da so se dobro počutili. Večina dijakov si želi več terenskega dela. Kraja, časa, teme niso napovedovali, želijo pa, da se terensko delo izvaja med poukom, da je ocenjeno in da ni predaleč od šole. Ugotovimo lahko, da so bili dijaki pri tej obliki dela samozavestni, spodbujajoči, delavni in iznajdljivi in da je to ena od dobrih metod pouka in jo je vredno ohraniti oz. nadgraditi ter uporabiti v vseh letih šolanja. Pri ocenjevanju poročil se je pokazalo, da v prvem letniku še niso večči pisanja poročil in so zelo hitro zadovoljni. Odgovori so bili namreč večinoma površni in pomanjkljivi. To pove, da se moramo več ukvarjati s pisanjem poročil in to večšino zavestno in načrtno razvijati.

4. Terensko delo – kako naprej

4.1 Načrtovanje

Za letošnje šolsko leto sem si zamislila, da bi to obliko pouka poskusila uporabiti pri usvajanju novega znanja. Poglavje o Zgradbi zemlje in oblikah površja sem uvrstila v spomladanski čas in bom nekatere vsebine obravnavala na terenu – sedimentne kamnine, zunanje sile in procesi, obalno površje. Načrtujem isto lokacijo in vsebinsko podobne naloge.

4.2 Načrt izpeljave

Pouka se bom lotila na podlagi dosedanjih izkušenj. Ponovno bom pregledala teren in glede na drugače zasnovane cilje pouka, bom naloge prilagodila tako, da bodo na različne načine na terenu usvajali vsebinske in procesne cilje. Začela bom z uro priprave na terensko delo z

napovedjo ciljev, opisom nalog, navodilom za pisanje poročila. Na terenu bodo dijaki delali v skupinah (naloge o orientaciji), delno bo pouk potekal frontalno z razlago ob opazovanju pokrajinskih elementov (fliš, klif, obala) in s samostojnim delom (risanje skice, pisanje povzetkov). Delo na opazovalnici bo potekalo s polovico razreda naenkrat. Sledila bo še skupna ura v učilnici, kjer bodo dijaki poročali o ugotovitvah, postavljali vprašanja o nejasnostih in zaključevali svoja poročila. Na koncu bodo izpolnili še evalvacijski vprašalnik.

5. Zaključek

Z dejansko realizacijo ur terenskega dela sem pokazala, da se lahko uresniči tudi te cilje iz učnega načrta. Terensko delo mora tudi v prihodnjih učnih načrtih ostati, saj je to pravi smisel pouka geografije. Če opisane rezultate primerjamo s pričakovanimi dosežki v skladu z novim učnim načrtom, lahko ugotovimo, da dosegajo zapisane oz. načrtovane cilje. Povedano drugače – s terenskim delom uresničujemo pričakovane dosežke tako pri splošnih znanjih (npr. išče ugotovitve in sklepe, je radoveden, ima kritičen odnos do informacij, je samostojen, se zaveda medpredmetno zasnovane geografske stroke, dela v skupini, ...) kot pri posebnih geografskih zmožnostih (uporablja geografsko terminologijo, bere zemljevid, se orientira v naravi, razume geografske procese in pojave v pokrajini, razume probleme varstva okolja, geografsko znanje povezuje z drugimi znanji, ...). Geografija se lahko povezuje z drugimi strokami na nivoju vsebin, ciljev in dejavnosti. V opisanem primeru sem pokazala povezovanje pri doseganju procesnih ciljev in oblikah dejavnosti (sodelovanje v skupini, pisanje poročila). Na vsebinskem področju bi lahko povabila še kolege iz drugih predmetnih področij, pri opisanih primerih zlasti biologa in fizika, in bi tako pouk načrtovali in izpeljali medpredmetno. Vendar se ob tem spremeni koncept in pristop k posameznim temam. Prav tako lahko terensko delo izvajamo na ekskurzijah, kar je celo priporočljivo, vendar se podobno tudi takrat spremeni koncept in pristop k pouku.

Namen mojega prispevka je pokazati, da se lahko terensko delo uporabi kot eno izmed učnih oblik pri usvajanju novega znanja, pri utrjevanju že pridobljenega znanja, pri preverjanju in tudi kot način ocenjevanja znanja pri pouku geografije, vsaj dokler še imamo svoj predmet. Največja ovira pri izpeljavi takega pouka je število dijakov v oddelkih in razpoložljivo število ur.

Viri in literatura

Brinovec, S. 2004: Kako poučevati geografijo. Ljubljana. ZRSŠ.

Geografija – predmetni katalog, učni načrt. Medmrežje:

http://www.zrss.si/pdf/GEO_UN_GEOGRAFIJA_gimn.pdf (14. 7. 2008).

Medmrežje 1: www.zrss.si/default.asp?link=predmet&tip=6&pID=10 (14. 7. 2008).

Medmrežje 2: www.mszs.si/slo/solstvo (14. 7. 2008).

Senegačnik, J. 2005: Obča geografija za 1. letnik gimnazije. Ljubljana. Modrijan.

Slekovec, E. 2006: Terensko delo v prvem letniku gimnazije. Geografija v šoli, leto 15, št. 2. Ljubljana. ZRSŠ.

Priloga št. 1: Delovni list s primeri nalog

TERENSKO DELO Delovni list

Opazovalnica 1: Ob obzidju na začetku pešpoti proti Fiesi pri klopcah

1. Vzemite priloženi zemljevid in ga **orientirajte**. (Najprej s kompasom orientirate zemljevid, potem orientirate še sebe tako, da lahko z zemljevida razberete elemente pokrajine, ki jih dejansko vidite.)
2. Na zemljevidu **označite** opazovalnico 1, kasneje boste vrisali še lego opazovalnice 2.
3. **Opazujte** in **opišite** širšo okolico (upoštevajte relief po straneh neba, objekte v okolici, posege človeka oz. rabo tal v okolici, naselja (tip naselja, stavbe), rastlinstvo... Opišite tudi tisto, kar vidite v daljavi.)

Opazovalnica 2: Ob dnu stopničk, ki vodijo od pešpoti proti morju, ob morju

Klifna stena

Na opazovalnici se obrnite proti pobočju in opazujte klifno steno.

1. **Skicirajte** potek skladov kamnin. Opazite kakšno prelomnico?

2. Na opazovalnici **izmerite nagib** in smer nagiba skladov fliša. Na stojni točki se obrnite proti pobočju in izmerite naklon plasti fliša. Določite tudi, v katero **stran neba** padajo skladi.

Nagib skladov je _____. Skladi padajo proti _____. Točko, na kateri ste merili nagib skladov, označite na zgornji skici.

3. Na opazovalnici **izmerite nagib pobočja** klifa. Obrnite se bočno na klif v smeri proti Fiesi in izmerite nagib najbolj proti morju segajočega pobočja, ki ga vidite.

Nagib je _____.

Vzorci kamnin

1. Fliš je kamnina, sestavljena iz laporja ali glinenca in peščenca (peščenjaka). Po čem opazimo, da je peščenec bolj odporen od laporja?

2. Poiščite vzorec laporja in peščenjaka in ju med seboj **primerjajte!** Kamninama določite barvo, trdnost in karbonatnost!

ime kamnine		
karbonatna		
trdnost		
barva		

Obala

1. Na obali in delno v morju vidite velike kamnite bloke. **Navedite dokaz**, da so se odkrušili z bregu nad vami.

Dokaz: _____

2. Obrnite se bočno na klif oz. morje in **skicirajte prerez obale**. V skici poimenujte sestavne dele takega tipa obale.

3. Ali se v obalnem pasu vidijo posegi človekovega delovanja? Kje in kako?

Vremenska opazovalnica

1. Z **opazovanjem ozračja** in s pomočjo pripomočkov odgovorite:

STANJE POVRŠJA (obkroži)

suho	vlažno	razmočeno	rosa	zmrznjeno	slana	zasneženo
------	--------	-----------	------	-----------	-------	-----------

OBLAČNOST (označi)

jasno	vidnih nad 5/6 neba	
delno oblačno	vidnih do 4/6 neba	
oblačno		

VETER

hitrost	m/s ali	km/h
smer		
stalen	sunkovit	

TEMPERATURA: _____ ura : _____

2. Temperaturo in druge vremenske elemente boste odčitali še v učilnici.

temperatura	°C
pritisk	hpc
vlažnost	%

3. **Odgovorite.** Zakaj sta/nista izmerjeni temperaturi zraka enaki? Utemelji odgovor.

4. Dodajte še morebitne opombe (težave, probleme, ...) in svoje delo ste končali.

Terensko delo smo izvajali: 1. _____

2. _____

3. _____

Piran, dne _____

Priloga št. 2: Evalvacijski vprašalnik

VPRAŠALNIK O OPRAVLJENEM TERENSKEM DELU

1. Kako ocenjuješ delo ostalih članov skupine? (5 pomeni odlično, 1 pomeni slabo)

Vsak član skupine razume pomen skupinskega terenskega dela.	5	4	3	2	1
Člani so pripravljeni poslušati drug drugega.	5	4	3	2	1
Člani se spodbujajo, da vsak izrazi svoje mnenje ali prispeva podatke.	5	4	3	2	1
Člani jasno in logično predstavljajo svoje ideje oz. podatke.	5	4	3	2	1
Skupina v celoti izpolni vse zahteve določene naloge.	5	4	3	2	1
V celoti skupina dobro sodeluje.	5	4	3	2	1

2. Katere lastnosti si lahko izrazil v skupini?

Sem samozavesten.	5	4	3	2	1
Sprejemem tveganje.	5	4	3	2	1
Spodbujam.	5	4	3	2	1
Sem delaven.	5	4	3	2	1
Sem motiviran.	5	4	3	2	1
Sem iznajdljiv.	5	4	3	2	1

3. Katere spretnosti si razvijal pri delu v skupini in na terenu?

načrtovanje	5	4	3	2	1
pogajanje	5	4	3	2	1
sprejemanje odločitev	5	4	3	2	1
opazovanje	5	4	3	2	1
prispevanje zamisli	5	4	3	2	1
poslušanje drugih	5	4	3	2	1
predstavljanje zamisli	5	4	3	2	1

4. Kako ocenjuješ svoje počutje pri terenskem delu?

5. Kako ocenjuješ počutje razreda pri terenskem delu?

6. Kaj bi predlagal za naprej (še terensko delo, kje, kdaj, tema, ...)?

7. Kaj bi posebej pohvalil?

FIELD WORK IN THE FIRST YEAR OF GIMNAZIJA

Summary

Carrying out field work while taking into account the extensive curriculum and a large number of students in the class is definitely challenging, particularly as its aim is not only to improve and enliven lessons, but also to motivate students to achieve various learning objectives, to arouse their interest and curiosity as well as to stimulate cross-curricular integration and cooperation of other teachers.

Both, the previous and the new proposed curriculum for geography suggest and emphasize the application of active teaching methods and contents that develop students' skill to use simple research methods in order to obtain and pass on the information on their environment. Although the above aims can be achieved in different ways, particular attention is paid to the field work, with the help of which the lessons are much more effective and enjoyable. According to the general objectives of geography the lessons should enable students to gain and develop their ability to both, directly and indirectly observe natural and social phenomena and environmental processes as well as to develop their skills for an active research in field work. Operational objectives, educational standards and cross-curricular integration incorporate field work in different contents of the first year curriculum.

Given my experience and that of my colleagues, we seldom achieve the above aims (particularly in the first and second year) due to various reasons, such as lack of time, extensive curriculum, suitability of the terrain in the vicinity of schools and field work accessories. I would like to present my attempt to tackle field work at a time when our school participated in the project of modernization of the didactics for high schools. I wish to present my lesson with examples of tasks and final evaluation lessons. My presentation will last 15 to 10 minutes.